

Samandrag av folkemusikk- og folkedansrelaterte masteroppgåver

Guro Kvifte Nesheim: *Variabilitet videreført i samspill - forslag på arrangeringsprinsipper og fremgangsmåte*. Masteroppgave i tradisjonskunst, Institutt for tradisjonskunst og folkemusikk, Universitetet i Sørøst-Norge, 2023.

De siste årene har jeg i mange ulike sammenhenger spilt hardingfeleslåtter i samspill. Noe av det jeg har jobbet med har vært å finne måter for å ivareta variasjonsfriheten i slåttemusikken i samspill. I den prosessen har jeg støtt på utfordringer som jeg har fått lyst til å forske videre på. Dette har resultert i avhandlingen «Variabilitet videreført i samspill – forslag på arrangeringsprinsipper og fremgangsmåte».

Avhandlingen bygger på erfaringene mine fra arbeidet med bandet GKN5, der vi spiller slåtter jeg har lært av spelemannen Salve Austenå (1927–2019). Musikken vi spiller er slåttemusikk av den eldre typen, som gangarer og springarer med småmotivform. En viktig del av å spille denne musikken, er å variere formen fra gjennomspilling til gjennomspilling.

Utgangspunktet for avhandlingen var at jeg ville utforske måter å ivareta formvariasjon i slåttemusikken, i samspill med andre. Underveis innså jeg at dette også handlet om min egen evne til å variere form, ved at jeg måtte beskrive og sette ord på formvariasjon på flere måter enn jeg hadde gjort tidligere når jeg bare spilte solo.

Sentrale spørsmål:

- Hvilke begreper er nyttige for å kommunisere formoppbygging?
- Hvilke musikalske parametere er det viktig å legge vekt på i innlæringen av slåtter for å kunne spille sammen med tradisjonell formvariasjon?

- Hvordan ivareta formvariabilitet i tradisjonell slåttemusikk i samspill?
- Hvilke arrangeringsprinsipper kan være nyttige for dette?

For å ivareta variasjonsfriheten i samspillet har jeg sett at det å ha en felles forståelse for musikken og hvordan den er bygget opp er nyttig. Det å få et felles begrepsapparat rundt småmotivoppbygging har vært viktig for kommunikasjon av arrangementer. Dersom jeg har spilt med musikere som ikke har spilt slåttemusikk før, har det vært avgjørende med en læringsprosess der vi har gått nøye gjennom motivene for å se hvordan de varieres. Etter hvert som musikerne har blitt mer fortrolige med stilen, har læringsprosessen blitt kortet ned. Å gå gjennom ulike variasjonsmåter i formen på slåttene har vært avgjørende for å kunne ivareta variasjonsfriheten. Opplevelsen min er at jo større oversikt musikerne i bandet har på de ulike variasjonsmulighetene, jo lettere blir det å spille med variabilitet i form.

Det å ha tydelige roller i bandet, og å vite hvem som leder og hvem som følger, er avgjørende for at det skal fungere. I en innledende fase hjelper det å ha en melodispiller som er trygg og tydelig på når motiver byttes, slik at de andre musikerne blir forberedt på at neste motiv kommer. Tegn som er nyttige her er fysiske tegn som nikk, verbale tegn som et rop, eller musikalske tegn, for eksempel overgangsmotiv. Etter hvert som bandet blir mer samspilt, kan tegnene som gis være mindre tydelige, fordi de ulike variasjonsmåtene er såpass innøvd at det er lettere å bytte mellom dem. Øving med fokus på ulike variasjoner er med andre ord viktig i en slik sammenheng.

Jeg har kommet fram til at noen arrangeringsprinsipper egner seg bedre enn andre når jeg spiller slåttemusikk med variabilitet i form. Det kan for eksempel være nyttig er å ha stemmer som fungerer med flere motiver, og i overgangene mellom dem. Da kan melodispilleren skifte motiv uten at det høres feil ut, og bandet kan bytte stemme eller komp så fort de skjønner hvilket motiv eller vek melodispilleren velger. Komp som baserer seg på strøksykluser og borduner med utgangspunkt i dobbeltgrepene på fela, egner seg godt. Det samme gjør det å «fylle i» melodien med stemmer på noen motiver, for så å legge seg på en bordun når det er «fare for» et motivbytte. Ostinater er også et godt arrangeringsprinsipp, men de kan

også komme til å ta over lyd bildet. Her er det viktig å lage ostinater som følger strøksykluser slik at de ikke kolliderer og ødelegger periodefølelsen.

Det å lage stemmer og ostinater som følger strøksykluser kan gjøres på øvelse gjennom at en musiker spiller melodi mens resten av bandet spiller rytmene som skapes av strøkskiftene. Deretter kan bandet legge til toner og improvisere frem stemmer, komp eller ostinater som fungerer til melodien.

Disse prinsippene kan overføres til andre sammenhenger. Spesielt godt egner de seg i andre musikktradisjoner med varierende form. Dette gjelder for eksempel teknikken med å øve alle variasjonsmuligheter og overganger, og arrangeringsprinsippene som går ut på å ha stemmer som passer til flere motiver. I sjangre der strykeinstrumenter og strøksykluser er viktige stiltrekk, kan måten å lage stemmer på med strøkfigurer som utgangspunkt være en måte å lage komp og stemmer på. Arrangeringsprinsippet kan også være en øvelse i ensembleundervisning, der elevene må følge strøkfigurer, lære seg rytmen, for så å lage et komp som følger disse.

For å illustrere hvordan variabiliteten i slåttemusikken kan framstå, og for å konkretisere hvordan småmotivformene er bygget opp, laget jeg for-manalyser av ulike fremføringer av slåtter, spilt av meg og Salve Austenå. Underveis oppdaget jeg at jeg trengte flere begreper på formstruktur enn jeg hadde. Forskjellen på hva jeg opplevde som bare en overgang, og hva som var en overgangs*del*, ble vanskelig å forklare, og jeg fikk behov for et begrep som kunne skille disse to typene deler fra hverandre. Da fant jeg begrepet «bro», fra Knut Heddi (1901), som ble nyttig for å skille begrepene fra hverandre. I analysen gikk jeg også dypere inn i hvilke variasjoner Austenå brukte, og hvordan han satte sammen motivene. Jeg opplevde at han hadde et større repertoar av variasjonsmåter. Noe som overasket meg da jeg skulle spille slåtten Vårnaua selv, etter å ha analysert den, var at jeg plutselig spilte slåtten med flere variasjoner og variasjonsmåter enn tidligere. Jeg oppdaget blant annet at jeg stokket motivene på flere måter enn jeg hadde gjort før, og at jeg plutselig hadde større variasjon i rekkefølge på vekene og motivene. Uten at jeg var klar over det selv, hadde mye av kunnskapen jeg har fått om variabilitet blitt internalisert.